

מסכת ביצה

טו ע"ב

[א] תוספות סד"ה לון, כשאין לו ממי ללוות - כצ"ל.

אור אליהו

לו ממי ללוות, יעשה שבתו חול, ואל יקבל מהבריות בתורת צדקה.

ולא כגירסא שלפנינו בתוס': "והא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, הני מילי כשאין לו לפרוע"³, שלפי גירסא זו דברי רבי יוחנן מדברים במי שיש לו כיצד לפרוע, כגון שיש לו משכונות או נכסים לפרוע את ההלוואה, אלא שאין לו כעת מעות בפועל כדי לקנות בהם לצורך החג⁴, ועל זה מבטיח הקב"ה לישראל שילוו מעות והוא יפרע, דהיינו שיזמן להם מעות לפרוע את ההלוואה, ולא יצטרכו לפרוע על ידי שימכרו את המשכונות או הנכסים שיש להם⁵. אמנם מי

[א] בגמ': "מאי כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום, והאמינו בי ואני פורע". וכתבו תוספות בסוף ד"ה לון: "והא דאמר (פסחים קיב ע"א) עשה שבתך חול, ואל תצטרך לבריות, הני מילי כשאין לו ממי ללוות" - כן צריך לומר¹. ולפי גירסא זו, דברי רבי יוחנן מדברים אפילו במי שאין לו שום דבר שממנו יוכל לפרוע בעתיד², ועל זה מבטיח הקב"ה לישראל, שאעפ"כ ילוו כסף להוצאות החג והוא יפרע, דהיינו, שיזמן להם אפשרות להחזיר את ההלוואה. אמנם מי שאין

פורע. כלומר, קיימו מצות חדות ה', שאמר הקדוש ברוך הוא ושמתח בחגך, והאמינו אזמין לכם ברכה במעשה ידיכם, כדי שתפרעו מה שלקחתם בהלוואה".

3. וכתב הדמשק אליעזר על גירסא זו: "והדבר תמוה, דהלא הגמ' בביצה שם מיירי באין לו לפרוע, ואעפ"כ יבטח בה' כי יזמין לו במה לפרוע, לכן כתב רבינו כי ט"ס בתוס', וצ"ל הני מילי כשאין לו ללוות, אלא שצריך לקבל מן הצדקה".

4. ונראה שלא דוקא שיש לו עכשיו משכונות וכדו', אלא אפילו אם יודע בוודאות שאמור לקבל בעתיד סכום מסוים, כגון שכר על עבודתו, ועל ידי כך יוכל לפרוע את ההלוואה, וכן מבואר בעטרת זקנים, שהובא במ"ב, עיין הערה 7.

5. או כגון שיודע שהוא אמור לקבל בעתיד סכום כסף, שעל ידו יוכל להחזיר את ההלוואה, חלף עבודתו אשר עבד, ועל זה מבטיח הקב"ה, שאכן סכום זה יגיע לידו ויוכל להחזיר את ההלוואה.

1. וכן כתב רבינו בביאורו לשו"ע, שהנה כתב השו"ע (או"ח רמב, א): "אפילו מי שצריך לאחרים, אם יש לו מעט משלו, צריך לזרו עצמו לכבד את השבת, ולא אמרו: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר". וכתב שם רבינו בביאורו: "אפילו כו' - פסחים קי"ג א' תנא דבי אליהו כו' עושה דבר מועט כו', ובשבת קי"ח א' משמע דא"צ כלל, ועל כרחך שם בעני לגמרי, כמו שמפורש שם, ובפסחים איירי שאותו דבר מועט יש לו משלו, וז"ש ולא אמרו כו' דחוקה לו ביותר, והיינו כשאין לו ממי ללוות, וכמו שכתבו התוס' ריש פרק ב' דיום טוב ט"ו ב' ד"ה לון עלי כו', וטעות סופר שם כשאין לו לפרוע, וצ"ל כשאין לו ממי ללוות".

2. וכן משמע קצת ברבינו חננאל: "מאי כי חדות ה' היא מעוזכם. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל לוו עלי, ושמחו היום וקדשוהו, והאמינו בי ואני

כח ע"ב

[א] גמרא רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו - ט"ס הוא וצ"ל בהיפך, רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה, וכ"ה בכל המקומות. והרי"ף והרא"ש גרסי רב מלכיו ואיתימא ראב"א.

אור אליהו

ומניחו בקרן זוית". הנה מה שכתוב: "רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו" - טעות סופר הוא, וצריך לומר בהיפך: "רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה"⁸. והיינו, שרב אדא בר אהבה היה קודם לרב מלכיו⁹, ולכן, על כרחך שרב מלכיו הוא זה שאמר את השמועה בשם רב אדא בר

שאין לו גם משכונות או נכסים⁶ לא ילווה, ויעשה שבתו חול, ואל יקבל מהבריות בתורת צדקה. ועיין הערה⁷.

[א] בגמרא: "ואמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביום טוב. רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו שומטו

אשרי" שיש לו משכונות", אין הכוונה שזה מטעם שיש לו איך לפרוע את ההלוואה, אלא הכוונה היא, שבדרך כלל מי שאין לו משכונות לא מוצא ממי ללוות, אבל אם אכן ימצא מי שילווה לו גם בלא משכון, צריך ללוות ויבטח בה' שיזמין לו לפרוע. ולכן רק בשער הציון יב הביא שהעטרת זקנים חולק וסובר שלא ילוה אלא אם כן יודע כיצד יפרע, ומשמע שהגהות אשרי" (שהובא בשער הציון יא) היא כדעת רבינו, שאם רק מוצא מי שילווה לו צריך ללוות וצ"ע. [אמנם בחכמת שלמה מבואר שהבין שלדעת ההגהות אשרי" אדם לא ילוה אלא אם כן משער שיהיה לו במה לפרוע, כגון שכבר עכשיו, יש לו משכונות או נכסים ע"ש].

8. וכן הגיה כאן הב"ח אות ב.

9. שכן מצאנו שרב אדא בר אהבה היה בזמן רב ושמואל, וכמבואר בתענית (כ ע"ב): "יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם, אמר ליה שמואל לרב ניתי מר נקיף, אמר ליה לא צריכנא האידנא, דאיכא רב אדא בר אהבה בהדן, דנפיש זכותיה ולא מסתפינא". ואילו רב מלכיו מצאנו שהיה בזמן רבא, כמבואר ביבמות (קיג ע"א): "ההוא חרש דהוה בשכבותיה דרב מלכיו, אנסביה איתתא וכתב לה ארבע מאה זוזי מנכסיה, אמר רבא מאן חכים כרב מלכיו דגברא רבה הוא", והרי רב יהודה היה תלמידם של רב ושמואל, ובקידושין (עב ע"ב)

6. וכן שלא אמור לקבל בעתיד כסף, שעל ידו יוכל להחזיר את ההלוואה כנ"ל.

7. אכן בהגהות אשרי" גרס כפירוש זה בדברי התוס' עצמם: "וא"ת והא אמרינן עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. וי"ל דהתם מיירי שאין לו לפרוע אלא אם כן יטול מן הצדקה. אבל הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות, לכך קאמר לוו עלי ואני פורע - העתק מן התוס'". וכן הובא במהר"ם ובחכמת שלמה.

והנה המ"ב (שם ס"ק ג) כתב: "למי שהשעה וכו' - ומיירי כשאין לו משכונות ללוות עליהם, ובלא משכון אין יכול להשיג, דאי לאו הכי צריך ללוות, כדי שלא לבטל מצות עונג שבת, וכמו שאחז"ל שאומר הקדוש ברוך הוא בני לוו עלי ואני פורע". והנה על מה שכתב המ"ב שמי שהשעה דחוקה לו מיירי כשאין לו משכונות, כתב בשער הציון יא: "הגהות אשרי בפרק ב דביצה". ובשער הציון יב כתב: "כן משמע מהגר"א, וכן כתב הב"ח, דאם יכול להשיג ממי ללוות צריך ללוות, ויבטח בה' שהוא יעזורנו לשלם לו. ובעטרת זקנים משמע דלא ילוה אלא אם כן הוא משער שיהיה לו במה לפרוע, ונראה דהכל לפי הענין".

ומשמע מדברי המ"ב שהבין, שגם לפי הגהות אשרי" העיקר תלוי האם בפועל יכול ללוות ולא האם יש לו, או שיודע שיהיה לו, איך לפרוע, ולפי זה צריך לומר שמפרש המ"ב, שמה שכתב הגהות